



Aile Hekimliği ve bilimsel araştırmalardaki güncel problemler*

Current problems in family medicine and scientific research

Bektaş Murat Yalçın¹

Sayın editör,

Aile hekimliği uzmanlığı diğer disiplinlerden farklı olarak bünyesinde özgül sorun çözme becerileri, kapsamlı yaklaşım, kişi merkezli bakım, bütüncül yaklaşım, toplum yönelimli olması gibi farklı bir klinik içerik ve yaklaşım felsefesine sahiptir. Temel olarak Aile Hekimliği Uzmanlığı branşında üretilen

bilimsel yayınlar bu ilkelerin imbiğinden geçmeli ve damıtılmalıdır. Yüzeysel bir epistemolojik bakış açısı ile bilimsel bir eser oluşturmanın ana amacının, araştırmacının kendi uzmanlık alanına bilimsel bir katkı yaparak var olan bilgi düzeyini daha ileriye taşıması olduğu öne sürülebilir.

Disiplinimiz açısından ulusal ve uluslararası ya-

¹⁾ Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Aile Hekimliği Ana Bilim Dalı, Prof. Dr., Samsun / {ORCID:0000-0003-4065-6293}

İletişim adresi:

Dr. Bektaş Murat Yalçın

E-mail: myalcin@omu.edu.tr

Geliş tarihi: 27/06/2024

Kabul tarihi: 28/06/2024

Yayın tarihi: 30/06/2024

Alıntı Kodu: Yalçın BM. Aile Hekimliği ve bilimsel araştırmalardaki güncel problemler.

Jour Turk Fam Phy 2024; 15 (2): 72-75. Doi: 10.15511/tjtfp.24.00272.

This article is published online with **Open Access** and distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0 (CC BY-NC 4.0).

yınlar incelendiğinde 30 yıllık süreçte üretilen eser sayısında ciddi bir artış izlenmiştir. Ancak kanımca bu niceliksel yöndeki artış, niteliksel olarak halen gerçekleşmemiştir. Bu bağlamda disiplinimizde bilimsel yayınlar açısından karşılaşılan bazı problemlere kısaca dikkat çekmenin yararlı olacağı kanaatindeyim.

Sahada çalışan uzmanlar için bilimsel araştırma yapmanın önünde birkaç engel vardır. Şüphesiz bu engellerin başında motivasyon azlığı ve birinci basamakta araştırma yöntemlerine aşına olmamak gösterilebilir. Disiplinimiz en kısa şekilde “birinci basamak hekimliği” uzmanlığı olarak tanımlanabilir. Bu hizmetin de en doğal gerçekleşeceği yer Aile Sağlığı Merkezleridir (ASM).

Üçüncü basamakta çalışan aile hekimliği akademisyenleri içinse doğal hizmet alanları Eğitim Aile Sağlığı Merkezleri (EASM) olmalıdır. Ancak ülkemizde aile hekimleri birçok farklı sağlık hizmetini (ASM, GETAT, tıp eğitimi, evde bakım, palyatif bakım, sağlıklı yaşam vb.) pek çok farklı organizasyon içinde vermektedir. Bu hizmetin içeriğinin bir kısmı disiplinimizle ilgili olsa da, bir kısmı doğrudan aile hekimliği müfredatı ile ilgisizdir. Hatta akademik ortamda çalışan birçok aile hekimliği uzmanı ağırlıklı olarak mezuniyet öncesi tıp eğitimi ile uğraşmaktadır. Bu durum uzmanlarımızın sağlık sistemi içinde nerede ihtiyaç varsa kullanılan bir joker gibi algılanmasına sebep olmaktadır.

Zorunlu bir şekilde, bilimsel yayın yapmaya hevesli uzmanların kendi çalıştıkları pozisyonlarla ilgili ürettiği bu yayınlar uzmanlık eğitiminin ve sağlık politikalarının bir yansımasıdır. Bu yayınlar ne yazık

ki müfredatımızı içermediği durumlarda uzmanlığımızın bilimsel gelişmesini sağlamamaktadır.

Öte yandan ASM’lerle ilgili planlanan bilimsel çalışmalar için farklı güçlükler izlenmektedir. ASM’lerde gerçekleştirilecek her türlü bilimsel araştırma için bağlı oldukları T.C. Sağlık Bakanlığı İl Müdürlüklerinden etik izin alınması gereklidir. Bilimsel araştırma yapmanın temel amaçlarından birisi de izlenen sağlık politikalarının etkilerinin nesnel bir şekilde gözlenebilmesidir. Ancak bu şekilde aksayan veya hatalı olan öğeler konusunda bilgi edinilerek çözüm üretilebilir. Eğer etik değerlendirme bazı bilim dışı kaygılar ön planda olacak şekilde yapılırsa toplum ve kamu yararı zedelenebilir.

Yapılan araştırmalar ister istemez olumlu olduğu kadar olumsuz gerçekleri de ortaya çıkarmalıdır. Bazen her şeyi tozpembe gösterme isteği ile gayri resmi olarak bu tip araştırmalar için etik izin alınmada zorluklar yaşanabilmektedir. Şu an yürürlükte olan EASM yönetmeliği ve fiziki şartlar üniversite aile hekimliği uzmanlığı kürsülerini doğrudan bir EASM’nin sorumluluğunu alması yönünde yüreklenmekten çok uzaktır. Gerek ücret politikası gerekse de istihdam ve idari zorluklar nedeniyle kendi EASM’sine sahip Aile Hekimliği Ana Bilim Dalı sayısı ne yazık ki istenen sayıda olmaktan uzaktır. EASM’ler sıradan ASM’lerle karşılaştırıldığında farklı dinamiklere sahiptir.

EASM’ye rotasyona gönderilen uzmanlık öğrencileri belirli bir zaman aralığında (ortalama üç ile altı ay) hizmet vermektedirler. Bu durum hizmet sağlayıcısının devamlılığı ilkesine aykırıdır. Son zamanlarda



üniversite ve araştırma hastanelerinde artan asistan sayısı ile birlikte EASM'lerde sürdürülen tez, bilimsel yayın miktarında artış olmuştur. Aynı nüfus bölgesinde aynı anda pek çok araştırma yapılıncı ister istemez örneklerde bilimsel araştırmalar katılım konusunda bir direnç oluşmaya başlamıştır.

Detaylı olarak incelendiği zaman ülkemizde üretilen bilimsel yayınların büyük bir kısmının üçüncü basamak sağlık kurumlarında çalışan aile hekimliği akademisyenleri tarafından üretildiği gözlenmektedir. Burada çalışan akademisyenlerin bilimsel yayın üretirken karşılaştığı sorunlar birbirlerinden çok daha farklı kategorilerde olabilir. Bazı akademisyenler aile hekimliği uzmanlığının felsefesinden farklı olarak başka uzmanlık dalları ile beraber aşırı ihtisaslaşmış bilimsel yayın üretmeyi tercih etmektedirler. Böylece her nasılsa çok ender görülen bir kalıtsal hasatlıkla ilgili genetik analizleri içeren yayınların künyesinde aile hekimi uzmanlarını görmek çok şaşırtıcı olmamaktadır.

Oysa yapılması gereken gerçekleştirilecek bilimsel araştırmanın aile hekimliği bakış açısı ile planlanmasıdır. Bir bilimsel araştırma gerçekleştirmek, planlama safhasından uygulama ve yayın sürecine kadar masraflı ve zahmetli bir uğraştır. Bilimsel araştırma sürecinde pek çok farklı kalem için maddi kaynaklara gerek duyulmaktadır. Deney düzeneği, kullanılacak bilgisayar ve benzeri elektronik araç gereç, yazılım gibi kalemlerin yanında veri değerlendirilmesi, yabancı dil editörlüğü gibi çok farklı hizmet alımları için paraya ihtiyaç duyulmaktadır. Bilimsel araştırmalar için gereken maddi kaynaklar ülkemizde oldukça kısıtlıdır.

Bu tarz kaynaklar devletçe ya TÜBİTAK veya üniversite araştırma fonlarıca karşılanmaktadır. Nadir bazı durumlarda da dışarıdan bir mali destekçi bulunmaktadır. Bu imkanların sayısı ve kapsamı arttıkça üretilen bilimsel eserlerin niceliksel ve niteliksel olarak artacağı varsayılabilir. Ne yazık ki ülkemizin içinde bulunduğu zor ekonomik koşullar altında tasarlanan bir bilimsel araştırma için gerekli mali kaynakların sağlanması da giderek zorlaşmaktadır.

Sevindirici bir şekilde son zamanlarda sahada çalışan aile hekimliği uzmanlarının sayındaki artış ile beraber bu konudaki bilimsel araştırmaların sayısı da artmıştır. Buradaki temel problem akademisyenlerin bilimsel araştırma yapmak için yeterli sahaya, birinci basamakta çalışan bilimsel araştırma yapmaya hevesli aile hekimlerinin de yeterli teknik beceriye sahip olmamasıdır. Yapılması gereken zor iş bu iki camiyayı bir araya getirip ülkemiz için gerekli yayınların üretilmesinin sağlanmasıdır.

Özellikle sahadaki hekimlerin bilimsel araştırma yapmak için gerekli motivasyon, bilgi ve becerini arttırmak için çalışan bazı meslek derneklerinin (Aile Hekimliği Akademisi Derneği vb.) çabaları takdire değerdir. Bu dernekler düzenledikleri kurslarla (Nicel ve nitel araştırma teknikleri, istatistik vb.) araştırma yapmayı isteyen ancak bunu nasıl gerçekleştireceğini bilmeyen birinci basamak hekimlerine yardımcı olmaktadırlar. Ülkemizde gerçekleştirilecek bilimsel bir araştırma için herhangi bir konuda bilimsel danışmanlık sağlayacak kurumsal yaklaşımların artırılmasına ihtiyaç vardır. Bu tarz yaklaşımlara örnek olarak Aile Hekimliği Akademik Gelişim Günleri gibi organizasyonlar örnek gösterilebilir.



Ülkemizde yapılan bilimsel araştırmalarda sık karşılaşılan sorunlarından birisi de bu çalışmaların büyük bir kısmının sadece akademik ilerleme kaygısı ile gerçekleştirilmiş olmasıdır. Ülkemizde akademisyenlere yayın üretmeleri için baskı uygulanması, akademik yükselme, akademik teşvik ve kadro rekabetleri gibi nedenlerle bazı yazarlar daha hızlı ve kolay bir şekilde yayın çıkarabilmek için farklı yollar aramakta ve sahte yayıncılık gibi oluşumları tetiklemektedir. Bazen de genç akademisyenlerin kolaya kaçarak bilimsel kariyerlerini yırtıcı (predator) dergilerde yayınlanmış araştırmalar üzerinden sürdürdüğü gözlenmektedir.

Yırtıcı dergilerin tam bir tanımı olmamasına karşılık bu tarz dergiler yayın kurulu belirsiz (bazen yayın kurulundaki akademisyenlerin bu durumdan haberlerinin bile olmadığı) yayın etiği kurallarını hiçe sayan, açık bir değerlendirme, hakemlik ve kabul süreçleri olmayan, genel yayın amacı açıkça para kazanmak olan dergiler olarak tanımlanabilir. Hakem görüşleri uyarınca yayın yaptıklarını iddia eden bu dergiler yazarlarından “açık erişim” hakkı adı altında oldukça yüksek basım ücretleri talep etmektedirler.

Ciddi tıp dergileri içinde açık erişim hakkı için ücret talep edenler de bulunmaktadır; ancak yırtıcı dergiler kendilerine gönderilen yalancı bilime

(pseudoscience, trash science vb.) varan yazıları herhangi bir sorumluluk hissi olmadan gelişigüzel bir şekilde yayınlamaktadır. Bu dergilerde bilimsel kurallara uyulmadan yapılmış ve/veya derlenmiş bilgilere dayanarak aslında kanıtlanmamış pek çok iddia yayınlanmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak 25/01/2022 tarihinde YÖK 2021.18.643 no.lu kararı ile bu dergilerin akademik yükseltme kriterlerinde kullanılamayacağını açıklanmıştır.

Aile hekimliği uzmanlarının bu tarz dergilerden uzak durması ana bilim dalının niteliksel kalitesinin gelişmesi için şarttır. Akademik yükseltme kriterleri söz konusu olduğunda adayların bilimsel dosyaları hem nicelik hem de nitelik bakımından incelenmeye tabi tutulduğu akla getirilmelidir.

Sonuç olarak aile hekimliği uzmanlığı müfredatı dahilinde yapılacak kaliteli bilimsel araştırmalar ile akademik yoluna güvenle devam edecektir. Bu amaçla bilimsel araştırma yöntemlerine aşına genç uzman ve akademisyenlerin yetiştirilmesi, birinci basamak için uygun araştırma sahalarının oluşturulması ve gerçekleştirilen bilimsel araştırmaların (En başta uzmanlık tezleri) bilimsel organizasyonda paylaşılıp bir şekilde basılı hale getirilmesi ileriki dönemde en öncelikli konular olacaktır.

Alıntı Kodu: Yalçın BM. Aile Hekimliği ve bilimsel araştırmalardaki güncel problemler. *Jour Turk Fam Phy* 2024; 15 (2): 72-75. Doi: 10.15511/tjffp.24.00272.

This article is published online with **Open Access** and distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0 (CC BY-NC 4.0).